

מקדש הזמנים

ליקוטים חשובים בעניני הזמנים, מחז"ל וזקני הדורות ז"ל

פרשת זכור

וכ"כ במגן אברהם (ריש סימן תרפ"ה), דלא כתיב בתורה שיקראו פרשת זכור דוקא בשבת זו, אלא שחכמים תקנו בשבת זו שסמוך לפורים כדי לסמוך מעשה עמלק למעשה המן.

ענין זכירת מעשה עמלק

להרבות שנה לעמלק: כדי שיהיו מוכנים למחות את זכור

מצות עשה לאבד זכר עמלק, שנאמר (דברים כ"ה י"ט) "תמחה את זכר עמלק". ומצות עשה לזכור תמיד מעשיו הרעים ואריבתו, כדי לעורר איבתו, שנאמר (שם שם י"ז) "זכור את אשר עשה לך עמלק"; מפי השמועה למדו "זכור" בפה "לא תשכח" בלב, שאסור לשכוח איבתו ושנאתו. (רמב"ם הל' מלכים ה' ה'). ובספר המצוות (עשה קפ"ט) כתב הרמב"ם ז"ל: צונו לזכור מה שעשה לנו עמלק מהקדימו להרע לנו, ושנאמר זה בכל עת ועת ונעורר הנפשות במאמרים להלחם בו, ונזרז העם לשנא אותו - עד שלא תשכח המצוה ולא תחלש שנאתו ותחסר מן הנפשות עם אורך הזמן. והוא אמרו יתעלה (דברים כ"ה י"ז) "זכור את אשר עשה לך עמלק".

לזכור הסיבות שהביאו למלחמת עמלק

לזכור הסיבות ולהשמר מהן

"זכור את אשר עשה לך עמלק וגו'" (דברים כ"ה י"ז), משל למה הדבר דומה, למלך שהיה לו כרם, והקיפו גדר, והושיב בו המלך כלב נשכן (פי' כלב רע שנושך לכל הקרב אליו (ביאור האמרים)), אמר המלך "כל מי שיבא ויפרוץ את הגדר, ישכנו הכלב". לימים בא בנו של מלך, פרץ את הגדר, נשכו הכלב. כל זמן שהיה המלך מבקש להזכיר חטא של בנו שפרץ הגדר, אומר לו "זכור אתה היאך נשכך הכלב". כך, כל זמן שהקב"ה מבקש להזכיר חטאן של ישראל שחטאו ברפידים שנאמר (שמות י"ז ז') "היש ה' בקרבנו", אמר להם "זכור את אשר עשה לך עמלק". (תנחומא כי תצא סימן ט').

אמונה - תורה: היו מפקפקים באמונה - רפו ידיהם מן התורה

ראה רש"י (שמות י"ז ח') **משמות רבה** (כ"ו ב'), ובתנחומא (כי תצא סימן י'), שישיראל היו מפקפקים באמונה, ולכן בא עמלק. ובספר בית מועד (למוה"ר מנחם רבא ז"ל - נדפס בשנת שס"ה) - דרוש י"ז) כתב שעמלק ביקש להדיחם לגמרי מהאמונה כדי שיעקק מהם שם "ישראל", ע"ש.

ובמכילתא (בשלח מס' דעמלק א'): לפי שרפו ישראל ידיהם מדברי תורה, לכך בא שונא עליהם. לפי שאין השונא בא אלא על רפיון ידיהם מן התורה.

לקט מרשעותו ורוע מעשיו של עמלק

נטר שנאת עשו ליעקב - גודל תשוקתו להרוג את ישראל: המתין להנאם עד שבנ"י פרעו חוב הגלות במצרים - כיון שראה שנתקלו ישראל בדבר, קפץ עליהם נמצא במדרש, עשו השביע את אליפז בנו להרוג את יעקב לפי שרמהו מן הבכורה, ואמר לו "בני בכורי, אם תהרגהו תשוב לך הבכורה!" הלך אליפז, נתייעץ עם תמנע אמו, והיא מנעתו ואמרה לו "בני, יעקב גיבור ממך ויהרגך; ואביך הרשע אם לא היה ירא ממנו פן יהרגהו היה חפץ להורגו מידו יותר מעל ידי אחרים!" מה עשה אליפז כדי לקיים מצות אביו ושבועתו? הלך אל יעקב ונטל ממנו כל ממונו, ועניי חסוד כמת (נדרים סד: ע"ר רש"י בראשית כ"ט י"א, ודברים רבה ב' כ'). כיון שראה עשו שלא

ארבע פרשיות

קריאת ד' פרשיות: תקנת עזרא - החיוב לשמעם

ראש חודש אדר שחל להיות בשבת, קורין בפרשת שקלים. חל להיות בתוך השבת, מקדימין לשעבר, ומפסיקין לשבת אחרת. בשניה, זכור. בשלישית, פרה אדומה. ברביעית, "החודש הזה לכם". בחמישית חוזרין לכסדרן. (מגילה טו). זה הוא מתקנת עזרא (יפה מראה ירוש' מגילה א' ה').

בארבע פרשיות צריך להיות אזני כל העם אל השליח ציבור בקרות הפרשה מספר תורה, שישמעו מפיו. ויש מהם שהוא מדאורייתא, וכו', יהיה מה שיהיה, מ"מ הארבע פרשיות עכ"פ על כולם חל עליו החיוב מדרבנן לשמוע קריאתם בתורה. וחמיר יותר מקריאת הפרשיות של כל השנה שחויבן ג"כ בציבור, מ"מ אם יש עשרה דצייתי, דהיינו החזן ותשעה עמו, אז יש איזה היתר לאחריני לעסוק בתורה כו', אבל באלו החיוב מוטל על כל ישראל לשמעם, מקצתם דאורייתא ומקצתם דרבנן. (של"ה מסכת מגילה - פרק נר מצוה, הובא באליה רבה או"ח תרפ"ה ס"ק כ"א).

מצוה לדרוש ענינם: כמו שתיקן משה להיות שואלין ודורשין בענינו של יום

משה תיקן להם לישראל שיהו שואלין ודורשין בענינו של יום, הלכות פסח בפסח, הלכות עזרת בעצרת, והלכות חג בחג. (מגילה ד.)

מצוה לדרוש ענין פסח בפסח ועצרת בעצרת וחג בחג (מגילה ד.), כן ענין חנוכה ופורים וד' פרשיות. (של"ה תצוה - תורה אור ג.)

קריאת פרשת זכור

זכירת מעשה עמלק מתוך הספר: רבים סוברים שהוא מדאורייתא

יש אומרים שפרשת זכור חייבים לקרותו [מתוך הספר תורה] מדאורייתא (שלחן ערוך או"ח תרפ"ה ז'), דכתיב (דברים כ"ה י"ז) "זכור את אשר עשה לך עמלק", וגמרינן בגמרא (מגילה יח.) דהאי "זכור" היינו באמירה מתוך הספר דוקא, ולא די במה שיקבע זה בלבד. ועל כן צריך הקורא לכונן להוציא כל השומעים, וגם השומעים צריכין לכונן לצאת ובאמת אפילו במצוה דרבנן צריך לכונן לצאת ידי המצוה (משנה ברורה שם ס"ק ט"ו, וסימן ס"ק י"ע, ע"ש). (משנה ברורה שם ס"ק י"ד).

קריאתה קודם פורים: להקדים זכירה לעשייה - לסמוך מחיית עמלק למחיית המן למה קורין פרשת זכור קודם פורים? כדי להקדים זכירה (פי' זכירת מחיית עמלק (לבוש - או"ח תרפ"ה ב')) לעשייה, כמו שכתוב (אסתר ט' כ"ח) "והימים האלה נזכרים ונעשים". (מהרי"ל מנהגים - הלכות ד' פרשיות, וספר הרוקח סימן רל"ד).

ועוד, כדי לסמוך מחיית עמלק למחיית המן (רש"י מגילה טו. ד"ה ומפסיקין); לקרות "זכור את אשר עשה לך עמלק [וכו'] תמחה את זכר עמלק" וכו" סמוך למפלתו של המן (ספר כלבו סימן מ"ו).

וכתב בלבוש (או"ח תרפ"ה ב'): אם היא (קריאת פרשת זכור) דאורייתא, אין בה טעם למה קבעה בשבת זו; ואדרבה בחודש אייר היה לנו לקובעה, שכן היתה מלחמת עמלק בהיותם ברפידים. ואפשר שמן התורה לא נצטוונו לעשות בשבת זו, אלא מצות עשה היתה לעשותה באחד מן שבתות השנה באיזה שירצו, ומסרה ליד בית דין, אלא שבימי מרדכי ובית דינו קבעוה לסמכה בכל שנה למעשה המן שהיה מזרעו. עכ"ל.

"זכור את אשר עשה לך" (דברים כ"ה י"ז), זכור מה עשה לנו במילה! מה היו בית עמלק עושים? היו מחתכין מילותיהם של ישראל, וזורקין אותן כלפי מעלה והיו מחרפים ומגדפים ואומרים כלפי מעלה "בזו בחרת! טול לך מה שבחרת!" (תנחומא כי תצא סימן ט', ובמדבר רבה י"ג ג', ופסיקתא רבתי פיסקא י"ב "זכור").

"אשר קרך בדרך וגו'", פי' הזמין לך אותו נחש הרע למעלה (הוא הס"מ מתוק מדבש)) לטמא אותך בכל הצדדים. ולולא שנתחזק משה למעלה (לקשר את הספירות כדי שלא ליתן מקום לקליפה ליכנס אל הקדושה (מתוק מדבש)), ויהושע למטה (פי' יהושע נתחזק למטה לצאת ללחום מלחמת ה' לבטל כח הטומאה של עמלק, שבזה החליש את כחם (מתוק מדבש)), לא יכלו לו ישראל פי' לא היו יכולים ישראל לעמוד נגדו (מתוק מדבש)). (זוהר ויקהל דף קצה).

מלחמת ה' בעמלק

מחיית עמלק בעוה"ז ובעוה"ב, למעלה ולמטה: על שהרעו לישראל - על שהחריבו עיה"ק ירושלים

"וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה כְּתֹב זֶאת זִכְרוֹן בְּסֵפֶר וְשִׂים בְּאָזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ כִּי מָחָה אֶמְחָה אֶת זֵכֶר עַמְלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם, וְכו', וַיֹּאמֶר פִּי יָד עַל פֶּסֶד - מְלַחְמָה לָהּ בְּעַמְלֵק מִדֶּר" (שמות י"ז י"ד-ט"ז).

כך מדה מהלכת על פני כל הדורות: שוט ישראל לוקין בו, סופו ללקות בו! ילמדו כל אדם דרך ארץ מעמלק, שבא להזיק את ישראל, ואבדו הקב"ה מחיי העולם הזה ומחיי העולם הבא, שנאמר "כי מחה אמחה". וכן פרעה הרשע, ששיעבד את ישראל וכו'. (מכילתא בשלח מס' דעמלק פרשה ב').

"כי מחה אמחה", "מחה" - למעלה (את שורש עמלק למעלה (מתוק מדבש)), "אמחה" - למטה (את עם עמלק למטה (מתוק מדבש)), "זכר" - זכר שלמעלה ושלמטה (שלא ישאר לו זכרון למעלה ולמטה (מתומ"ד)). אמר רבי יצחק, כתוב "כי מחה אמחה" (שמשמע שהקב"ה ימחה (הסולם)), וכתוב (דברים כ"ה י"ט) "תמחה את זכר עמלק" (שמשמע שאנו צריכים למחות אותו (הסולם))? אלא אמר הקב"ה "אתם תמחו את זכר עמלק שלמטה, ואני אמחה את זכר עמלק שלמעלה" (ר"ל, הקב"ה הוא הפועל הכל למעלה ולמטה, רק צוה שבני ישראל יתחילו, ותעלה מהם את ערותא דלתתא (מתוק מדבש)). (זוהר בשלח דף סו.).

ובתנחומא (כי תצא סי' י"א) איתא: כתוב אחד אומר "תמחה את זכר עמלק" (דברים כ"ה י"ט), וכתוב אחד אומר "כי מחה אמחה" (שמות י"ז י"ד), כיצד יתקיימו שני כתובים אלו? עד שלא פשט ידו בכסא, "תמחה"; כשפשט ידו בכסא, "מחה אמחה". אפשר בשר ודם יכול לפשוט ידו בכסא של הקב"ה?! אלא ע"י שהחריב ירושלים (ע"ע בילקו"ש חוקת סי' תשס"ד, ועל עובדיה סי' תקמ"ט) שכתוב בה (ירמיה ג' י"ז) "בעת ההיא יקראו לירושלים כסא ה'", לפיכך "מחה אמחה".

נשבע הקב"ה בכסא הכבוד שלו (והכי קאמר קרא, "כי יד" ה' הורמה "על כס י"ה" - לישבע בכסאו להיות לו מלחמה בעמלק שימחה ולא יזכר שמו "מדור דור" (שבות יהודה)): "אם מניח אני נין ונכד לעמלק תחת מפרס כל השמים, שלא יהיו אומרים 'גמל זה של עמלק, רחל זו של עמלק'", [לפי שביקש לאבד את ישראל מתחת כנפי השמים (איכה רבה ג' ת)]. (מכילתא בשלח מסכתא דעמלק פרשה ב', וילקוט שמעוני בשלח סי' רס"ז).

אין השם שלם ואין הכסא שלם עד שיאבד זרע עמלק

"כי יד על כס י"ה מלחמה לה' בעמלק מדור דור" (שמות י"ז ט"ז), כביכול כל זמן שזרעו של עמלק בעולם לא השם שלם ולא הכסא שלם; נעקר זרעו של עמלק (יאבד זכרו של עמלק (מדרש תהלים פרק ט')), הכסא שלם והשם שלם. אמר דוד (תהלים ט' ז') "האויב תמו חרבות לנצח וערים נתשת אבד זכרם המה", מה כתב אחריו, (שם שם ח') "וה' לעולם ישב כונן למשפט כסאו". (פסיקתא רבתי פיסקא י"ב "זכור", וכ"כ בתנחומא כי תצא סי' י"א).

עשה אליפז מצותו, הלך לעמלק בן אליפז ואמר לו שיהרוג יעקב. נתרצה עמלק לדברי זקנו עשו, ונשבע לו שיהרגנו. כששמעה תמנע הדבר הרע, הזהירה בו כמו שעשתה לאליפז, ולא קיבל דבריה. אמרה לו "חוב גדול מוטל על זרעו של אברהם [כדכתיב (בראשית ט"ז י"ג)] "ועבדום ועינו אותם", ואם תהרוג יעקב הרי החוב מוטל עליך ועל זרעו של עשו, כי אתם מזרע אברהם! ולכן המתין עמלק עד אחר השיעבוד - שנפרע החוב ויצאו ממצרים, ויבא עליהם להנקה משבועתו, והיינו דכתיב "ויבא עמלק". (הדר זקנים [לבעלי התוספות] שמות י"ז ח').

בתנא דבי אליהו (רבה פרק כ"ב) איתא: עמלק היה אומר לאליפז אביו "מי הוא שיוורש העולם הזה והעולם הבא?" אמר לו אליפז "בני ישראל יורשים העולם הזה והעולם הבא. לכן לך עכשיו וחספור להן בורות שיחין ומערות של מים כדי לשתות הן ומקניהן, והכן להם דרכים. אם תעשה כן, תזכה ותירש ותנחל ותבוא לעולם הבא!" והוא לא עשה כן, אלא כיון שאמר לו רישומו של דבר, שתק (פי' שתק עמלק ולא ענה לאביו, שלא רצה לגלות מה שבלבו לעשות רעה עם זרע יעקב (ישועות יעקב)). מיד יצא עמלק להחריב את כל העולם כולו (פי' כיון שעשה מלחמה עם ישראל והיה מבקש לעקור את ישראל היה מחריב את העולם, לפי שאין העולם נברא אלא בשביל ישראל, ואם אין ישראל אין העולם מתקיים (ויקוקין דנורא)), שנאמר (שמות י"ז ח') "ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים" - בשעה שנפרט מן המצוות. עכ"ד.

ובילקוט שמעוני (חוקת סי' תשס"ד) איתא: אמר עשו לעמלק "כמה יגעתי להרוג את יעקב, ולא ניתן בידי. תן דעתך לגבות נקמתי!" אמר לו "היאך אני יכול להזדווג לך?" אמר לו "המסורת הזו יהי בידך: כשתראה שנתקלו בדבר, הוי קופץ עליהם!" עכ"ל.

עמלק שמע צרתן (של ישראל, דהיינו חולשתם ברוחניות) ונזדווג להם, שנאמר (שמות י"ז ז') "על ריב בני ישראל ועל נסותם", לכך כתיב (שם שם ח') "ויבא עמלק". (תנחומא יתרו סימן ה').

מהו "עמלק"? עם ילק (פי' עם הממהרים להשחית, כארבה שבא במהירות להשחית יבול הארץ (ביאור האמרים)). דבר אחר, "עמלק" - עם שבא ללוק דמן של ישראל ככלב. רבי לוי בשם רבי שמעון בר חלפתא אמר, משל למה היה עמלק דומה? לזבוב שהיה לוהט אחר המכה, כך היה לוהט עמלק אחר ישראל ככלב. (תנחומא כי תצא סימן ט').

חמשה עממים (שהיו קרובים יותר למקום שישראל חנו בו) פסע עמלק ובא ונלחם עם ישראל. רבי נתן אומר, ארבע מאות פרסה פסע עמלק ובא לעשות מלחמה עם ישראל ברפידים (בא והלך ארבע מאות פרסה עד שהגיע לרפידים ועשה עם ישראל מלחמה (תנחומא בשלח סי' כ"ה)). (מכילתא בשלח - מס' דעמלק פרק א', ותנחומא כי תצא סי' ט').

הראשון להתגרות בישראל: ע"ז שארי אומות לא נתייראו כ"כ מישראל

"אשר קרך בדרך" (דברים כ"ה י"ח), "קרך" - הקירך לפני אחרים. אמר רבי חוניא, משל למה הדבר דומה, לאמבטי רותחת שלא היתה בריה יכולה לירד בתוכה. בא בן בליעל אחד וקפץ לתוכה; אע"פ שנכוה, הקירה לפני אחרים. אף כאן, כשיצאו ישראל ממצרים הקב"ה קרע הים לפניו ונשתקעו המצרים לתוכו, ונפל פחדן על כל האומות [בשמעם היד הגדולה אשר עשה להם ה' (החינוך - מצוה תר"ג)], שנאמר (שמות ט"ו ט"ז) "אז נבהלו אלופי אדום וגו'". [והעמלקים ברוע לבבם ובמזגם הרע לא שתו לבם לכל זה, ויתגרו בהם (החינוך שם)]. כיון שבא עמלק ונזדווג להם, אע"פ שנטל את שלו מתחת ידן, הקירו לפני אומות העולם (העבירו מתוך יראתם הגדולה מלב שאר האומות (החינוך שם)). (תנחומא כי תצא סימן ט', ופסיקתא דר"כ - פיסקא ג' "זכור").

מלחמתו נגד קדושת ישראל: טימא את בני, חתכו מילותיהם, הזמין הס"מ לטמא "זכור את אשר עשה לך עמלק, אשר קרך וגו'", רבי יהודה אומר, "קרך" - טמאך (במשכב זכר (עץ יוסף בשם זית רענן)). (תנחומא כי תצא סימן ט').